

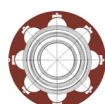
Maria Magdalena kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

MAX LASERNA 2015-04-15

Max Laserna
Byggnadsantikvarie

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Maria Magdalena kyrka

Lunds östra stadsförsamling, Torna kontrakt, Lunds stift,
Lunds socken, Mässan 1, Lunds kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Maria Magdalena kyrka är belägen i stadsdelen Östra Torn i utkanten av Lund. Stadsdelen avgränsas av E22:an i väster, Utmarksvägen i öster som gränsar mot åkermark, Neversväg i norr och stadsdelen Mårtens Fäläd i söder.

Östra Torn var ursprungligen en liten by som förr enbart hette Torn. Namnet hör sannolikt samman med häradsnamnet Torna. I äldre tider låg här en kult- och en tingsplats. Första gången byn nämns är omkring 1120 då det berättas att kung Sven Estridsen (1047–74) skänkt mark ”In villa Thorni” åt biskopskyrkan. Det ägandeförhållandet kom att i hög grad påverka bebyggelseutvecklingen i området då gårdarna och marken arrenderades ut istället för att säljas till enskilda ägare. Troligen låg byn under biskopsstolen under större delen av medeltiden, men drogs in till kronan efter

Flygbild över Östra Torn tagen från söder, 2014. Maria Magdalena kyrka syns något nedanför bildens mitt. Foto: Pär-Martin Hedberg.

reformationen 1536. Spåren från den medeltida byn Östra Torn är idag ytterst knapphändiga. I samband med nybebyggelse 1985 genomfördes en omfattande arkeologisk utgrävning, men resultaten var påfallande magra. Endast ett fåtal föremål påträffades, vilket tyder på att byn sannolikt tidigare haft en annan placering.

1824 enskiftades Östra Torn på begäran av biskopen Wilhelm Faxé. Knappt hälften av den då täta radbyns omkring 20 gårdar skiftades ut. Det var ett förhållandevis lågt antal sett till hur många gårdar som skiftades ut i andra byar under tidsperioden. Bebyggelsestrukturen bestod till stor del fram till det sena 1900-talet då Östra Torn växte samman med Lunds stad. Åren kring 1970 bebyggdes flera områden som tidigare varit åker- och betesmark med bostäder. Bland annat lät Akademiska föreningen uppföra området Djingis Kahn strax norr om den gamla bykärnan.

Under kommande decennier bebyggdes Östra Torn med flera olika bostadsområden bestående av såväl villor som flerbostadshus. Trots att många äldre byggnader rivits har Östra Torns by bevarat sin långsträckt bebyggelsestruktur. Merparten av åkrarna och ängarna närmast byn är ännu obebyggda och används idag som hästhagar. 1992 uppfördes den första kända kyrkobyggnaden på Östra Torn: Maria Magdalena kyrka. Det nya templet placerades på en tomt mellan Spelmansvägen och Flygelvägen.

Kyrkobyggnaden

När Östra Torn byggdes ut på 1960-talet tillhörde området Lunds Allhelgonaförsamling som tillsatt ett distriktsråd med namnet "Kyrkan på öster". Geografiskt sett låg emellertid Allhelgonakyrkan långt från Östra Torn. Istället för att färdas in till stan för att gå i kyrkan skapades en spontan kyrklig verksamhet i stadsdelen. Till en början förekom sammankomsterna i hemmen och gudstjänster förrättades i Mårtensskolan. Många av de som flyttade till området var barnfamiljer och barnen blev en del av kärnan i verksamheten, med barntimmar, barnkör och en bibelstudiegrupp. På 1970-talet utvecklades "Stadsdelsrådet för Öster i Allhelgonaförsamling" då en distriktspräst tillsattes och gudstjänster började firas i Östra Tornskolan. Efterhand växte emellertid behovet av en gemensam lokal fram.

1983 inköptes en manbyggnad i en f.d. bondgård för att bli församlingsgård i Östra Torns by. I församlingsgården firades gudstjänst varje söndag och även en hel del andra aktiviteter. Redan vid köpet av församlingsgården stod det klart att lokalerna på sikt inte skulle täcka behovet av en kyrka och församlingslokaler på Öster. 1988 tog därför församlingen fram ett underlag för planering och utbyggnad av församlingshemmet och ett lokalprogram för Östra Torns kyrka och församlingsgård. Till en början var det tänkt att utbyggnaden skulle ske i anslutning till den befintliga byggnaden. Ansökan om ändring i detaljplanen väckte emellertid stort missnöje i bland annat Östra Torns byalag som ansåg att tomten inte skulle bebyggas då det skulle leda till ökad trafik till fastigheten. Det visade sig vara enklare att bygga en kyrka i det område som planlades öster om den då befintliga bebyggelsen. På så sätt fick också kyrkan en mer central placering i den blivande församlingen.

Spontant sammansatta arbetsgrupper av stadsdelens församlingsbor funderade tidigt på den fysiska planeringen och den tänkta verksamheten. Inte minst Kyrkans ungdom deltog ivrigt i arbetet. Den formella kommittén utsedd av Allhelgonaförsamlingens kyrkoråd bestod av kyrkorådets ordförande, stadsdelsprästen, samt fyra kyrkorådsledamöter med särskild anknytning till Östra Torn. Grupperna gjorde flera studieresor till skånska kyrkor för att utforska hur de ville att deras egen kyrka skulle utformas. En viktig del i processen var att få så många som möjligt att känna sig delaktiga i tillkomsten av sin kyrka.

Ett program för den nya anläggningen utformades. Bland kraven fanns att all aktivitet skulle placeras på ett plan och att förskoleverksamhet skulle bedrivas i byggnaden. Även skolbarnen fick i uppgift rita en kyrka så som de tyckte att den skulle se ut. Teckningarna blev ofta en byggnad med stora fönster.

Lokalprogrammet hade satts upp med vissa allmänna principer för ”en grundsyn på församlingsarbetets inriktning och i miljön i vilken lokalerna ska fungera”. Principerna sammanfattades under ledorden: öppenhet, hemkänsla och frimodighet.

Med begreppet öppenhet avsågs att kyrka och församlingshem skulle vara öppna för alla boende i området och fungera som mötesplats och naturligt centrum på Östra Torn/Mårtens Fälad. Med hemkänsla menades att man skulle föra över den känsla av hemmiljö som redan fanns på församlingsgården, snarare än en institutionell känsla. Framodighet innebar att kyrkan och församlingshemmet skulle byggas för framtiden, för det behov av andlig förnyelse som väntade församlingen. Kyrkan skulle uttrycka helighet och samtidigt ge längtan efter stillhet, andakt och liturgisk förnyelse.

Församlingen ville inte ha en öppen arkitekttävling då det ansågs kräva för mycket arbete av kommittén för kyrkbygget. Fyra kontor bjöds därför in för att lämna förslag på den nya anläggningen. Efter långa diskussioner och flera möten antogs det förslag som lämnats in av Olof Meiby på Meiby ark och design. Ett av argumenten som framhölls var att framförallt barnen var överens om att de ville ha en kyrka som såg ut som just en kyrkobyggnad. Flera av förslagen saknade traditionell form.

Kyrkan ritades således med Olof Meiby som huvudarkitekt. Till sin hjälp hade han kollegan Eva Andersson. Det var då Meibys första kyrka som huvudarkitekt, även om han tidigare varit anställd hos Lundqvist & Rendahl arkitekter, dvs. det kontor som ritade Sankt Hans kyrka på Norra Fäladen som också ingår i Östra stadsförsamlingen.

Den nya kyrkobyggnaden fick formen av en basilika, dvs. en rektangulär hallbyggnad med lägre sidoskepp och där mittskeppets övre väggpartier mellan mitt- och sidoskepp försetts med fönster. Till skillnad från de traditionella basilikorna där mittskeppet avskiljs från sidoskeppen med pelare gestaltades Maria Magdalena som ett stort sammanhängande rum. Sakristia och ett andaktsrum förlades i en lägre utbyggnad med egen ingång vid kyrkans norra sida. Kyrkan och de övriga funktionerna samlades runt ett överglasat kyrktorg, vilket bildade anläggningens nav.

Kyrkans huvudingång återfinns på den södra sidan och delas med förskolan.

Det första spadtaget för kyrkans grund togs eftermiddagen den 28 augusti 1991 under inblandning av ett stort antal församlingsmedlemmar. Sent på nyårsnatten 1991 gick ett fackeltåg från den gamla församlinggården till byggarbetsplatsen. Deltagarna samlades på den nygjutna betongplattan i den del som skulle komma att bli koret, för att vid tolvslaget inviga den nya församlingen – Östra torns församling.

Den 22 november 1992 invigdes den färdiga kyrkan av biskop K. G. Hammar. 1993 öppnade den Montessorinspirerade förskolan med plats för 15 barn.

Några år efter det att kyrkan invigdes hade man problem med för starkt solljus från söder. För att få bukt med problemet sattes plankor in som avskärmning i höjd med spröjsen. I mitten av 1990-talet installerades även elstyrda rullgardiner vilka målades in i samma röda kulör som stolparna. 1997 tillkom den oktagonala tillbyggnaden i väster för att skapa mer plats åt den expanderande förskolan.

Kring år 2010 installerades ett teknikbord i kyrksalens nordvästra hörn. Från teknikbordet manövreras allt ljud och ljus i kyrkorummet. I samband med teknikbordets tillkomst installerades även en projektor som bland annat projicerar agendan för gudstjänsten på östväggen.

Kyrkans namn, Maria Magdalena, syftar på en av de kvinnor som först mötte den uppståndne Kristus vid graven. Som Lunds östligast belägna kyrka är Maria Magdalena dessutom den av stadens kyrkor som först ser dagens ljus, varför namnet ansågs särskilt passande.

Exteriör

Kyrkoanläggningen är placerad mellan Spelmansvägen, Flygelvägen och Musikantvägen. Fastighetens västra del utgörs av en anlagd skolgård som tillhör förskolan vilken dels huserar i huvudbyggnadens källare, dels i tillbyggnaden från 1997 kallad Oktagonen. Tillbyggnaden är liksom resten av anläggningen ritad av Meiby ark och design och har fasader av gult tegel, fönster med spröjs övre partier och tak av rödaktigt betongtegel.

Oktagonen länkas till kyrkoanläggningen genom en smalare, glasad byggnadsvolym i två våningar. I mitten av byggnadskomplexet finns en kvadratisk byggnadsvolym med tälttak och ett centralt överljusparti med fönsterband, i vilken kyrktorget är beläget. Åt söder skjuter kafébyggnaden ut, som avslutas med ett spetsigt fönsterparti. Huvudingången är placerad mellan kafébyggnaden och kyrkan. Framför entrén finns ett anlagt landskap av större stenblock och gul sjösten, ett trappparti samt en längre stensatt ramp längs kyrkans södra fasad. I landskapet står klockstapeln som skänktes av boende på äldreboendet Thulehem i Lund. Klockan göts av M § é Ohlssons Klockgjuteri i Ysta hösten 1991 och bär inskriptionerna "Thulehemsbor skänkte klockan" och "Ring till herrens ära". Den rödslammade konstruktionen täcks av ett vitt tälttak av plåt som kröns av Lunds enda kyrktupp.

Kyrkobyggnaden är uppförd med en konstruktion av tegel och är utformad som en basilika med klerestorium (fönster i mittskeppets övre väggpartier) åt söder och norr. Tegelmurarna är uppförda i så kallat vilt förband och är indelade med flera band av tegel lagda på flatan samt gördelband placerat med löpsidan vertikalt. Mittskeppet sträcker sig ett par meter längre än sidoskeppen och markerar på så vis koret. I den södra fasaden finns tre stora spröjsade fönsterpartier. Partierna består av fyra delar där de två övre är kvartscirkelformade.

Den östra gaveln pryds av ett gulmålat ringkors. I mitten på fasaden finns ett stort rosettfönster med ett kors i plåt ytterst. Formen är inspirerad av en barnteckning från den gamla församlingsgården föreställande en soluppgång. Omgjord till en hel cirkel bildar den fönstrets form.

Den östra korbägen pryds upp till av ett hjulkors.

Kyrkorummet sett mot koret i öster.

Interiör

Kyrkan nås dels från en ingång från parkeringen norr om kyrkan, dels från huvudingången i söder. Kapprummet leder vidare till kyrktorget. Härifrån överblickar man kyrksalen åt öster, kaféet åt söder och samtals- och personalutrymmena i norr och öster. I mitten av taket hänger en stor fyrdelad vävnad. Här finns även en trappa som leder ner till källarvåningen. Tre pardörrar med överljusfönster kan öppnas in mot kyrksalen. Vid behov av fler sittplatser i kyrkorummet öppnas dörrarna och stolar placeras även i kyrktorget.

Kyrksalen utgörs av ett enda rum. Normalt sett träder man in i salen genom den mittersta dörren. Framför sig har man då via sacra som leder rakt mot koret och altaret. Fyra rödmålade pelare – av församlingen kallade ”de fyra evangelisterna” – bär upp de kraftiga limträbalkar

Kyrktorget som förbinder kyrkrummet med kaféet och förskolan.

som i sin tur bär upp klerestoriet. Inner-taken är indelade i kvadratiska kassetter som vitmålets.

Kyrkorummet saknar fasta bänkar och har istället stolar placerade i vinkel in mot mitten. Stolarna är placerade så att ett stort och fritt utrymme skapas längst fram i koret. Ytterväggarnas murar åt norr, öster och söder bär en tunn slätputs där det underliggande teglets form bitvis kan skönjas. Väggarna är målade i en dämpad, ockragul kulör. Längs kyrksalens väggar finns väggfasta bänkar av grålaserad, stavlimmad bok. På väggen ovanför bänkarna finns vadderade ryggstöd som klätts med samma mönstrade blålila tyg som stolarna. Den västra väggen är klädd med skivpanel i lackat trä. Merparten av panelen är spårad i kvadratiska mönster för att förbättra akustiken.

Utrymmet vid orgeln lysas upp av sju plafondlampor.

Golvet i kyrksalen utgörs av röda, kvadratiska terrakottaplattor som ramas in av bårder av blå klinker. De större kvadraterna som bårderna bildar används bland annat för att organisera placeringen av olika grupper vid exempelvis luciafirande och andra högtider.

Sidoskeppen slutar drygt två meter innan mittskeppet som bildar koret i öster. Koret är beläget omkring två decimeter högre än kyrksalens golv. Podiet består av tarkettgolv av bok som lagts i nord-sydlig riktning.

Kyrksalen lysas upp av tre stora kronor från kyrkans uppförande. Kronorna består av 13 glaskuber som bildar en pyramidal form med spetsen nedåt. Kubernas sidor är indelade på diagonalen där den ena sidan blåstrats. I varje glaskub finns en glödlampa. På respektive långvägg finns fem kubiska lampetter i stil med takkronorna. Längst fram i respektive sidoskepp hänger sju armaturer som placerats på varierande höjd. Armaturerna har en rund skiva av frostat glas nedtill.

Inredning och inventarier

Altaret består av ett altarbord tillverkat av skivor i röd granit som vilar på ett underrede av bokträ. Underredet är sexkantigt till formen.

Altaruppsatsen består av ikoner som bildar en triptyk, målade av Lars Gerdmar 1994. Konstverket är indelat i fem separata motiv: intåget i Jerusalem, korsfästelsen, nedtagandet från korset, de myrrabärande kvinnorna vid graven och uppståndelsen.

Dopfunten hör till kyrkorummets ursprungliga inventarier. Cuppan är oktagonaltill formen och är tillverkad av skivor i röd granit. Upptill bildar cuppan en bordsyta med en rund nedsänkning i mitten i vilken ett dopfat av klarglas finns placerat. Hålligheten har en cylindrisk form och är klädd med vit marmor. Efter dopet lyfts skålen ur sitt läge och vattnet hälls ut bland växterna på kyrkans norrsida. Cuppan vilar på en skiva av lackat bokträ. Skivan bärs upp av en fyrkantig fot av lackat bokträ med öppna hörn.

Ambon är placerad på hjul och är tillverkad i lackad bok. Bottenplattan har en oktagonaltill form och har två steg där det övre befinner sig omkring två decimeter över golvet. När ambon inte används är den placerad till vänster om orgeln.

Ljusbärare av bok med topp av valnöt vid dopfunten. Foten föreställer Jakobs steg.

Orgeln tillverkades 1996 av orgelbyggare Robert Gustavsson utanför Härnösand. Orgelverket innehåller 600 pipor med 13 stämmor fördelade på två manualer och pedal. Orgeln i Maria Magdalena är tvilling med Hamrånge församlings orgel utanför Gävle. Färgsättningen tillkom i samråd med kyrkans arkitekt, Olof Meiby.

Vävnaden i foajén tillverkades av textilkonstnären Gerda Wissler. Vävnaden är upphängd i ett fyrdelat kors och placerad i mitten av kyrktorget. Motivet är rastande tranor vilka brukade ses omgivningarna kring Östra Torn. Vävnaden är tillverkad i linvarp med inslag av handspunnen ull.

Koret med ljusbärare, altare och altaruppsats.

Kulturhistorisk karaktärisering för Maria Magdalena kyrkoanläggning

Maria Magdalena är Lunds yngsta kyrka, uppförd 1991–92. Byggnaden har en central placering i stadsdelen Östra torn som byggdes under samma tidsperiod kyrkan. Kyrkan bildar rygg mot Spelmansvägen, som går genom stadsdelen, och vänder sig istället mot Flygelvägen i söder. Trots sin ganska lågmälda framtoning i stadsbilden är den basilikal kyrkobyggnaden med dess säregna rosettfönster en tydlig symbol för stadsdelen och dess församling.

Kyrkans tillkomst skedde genom att en målmedveten grupp människor arbetade för att skapa en kyrka som skulle vara öppen och där alla i stadsdelen skulle få möjlighet att känna sig delaktiga. Även arkitekterna arbetade med ”öppenhet och chosfrihet” som ledord när de ritade kyrkan. Dessa kärnbegrepp har gestaltats genom att byggnadens delar och funktioner samlats kring ett ljust kyrktorg som bildar anläggningens nav. Här möts kyrkobesökare med lokalvårdare, förskolebarn, kafébesökare och de många andra som vistas i och använder kyrkans lokaler. Tre stora, blå pardörrar kan öppnas upp mellan kyrktorg och kyrkorum, som på så vis kan expanderas. Denna inbyggda möjlighet till utvidgning, eller förminskning, av det liturgiska rummet började utnyttjas under 1960-talet då man ville kunna anpassa rummet efter antalet deltagare. I Maria Magdalena handlar det även om att upphäva den tydliga skillnaden mellan det profana och heliga, och på så vis knyta samman vardag med helgdag.

Kyrkorummet är ljust och luftigt och har en mer vardaglig stämning än i de ofta dunkla och mystiska air som ofta återfinns i 1960- och 70-talens kyrkorum (exempelvis Helgeandskyrkan i Lund eller S:t Petri kyrka i Klippan). Färgställningen är välarbetad och utgör med de varmt ockratonade väggarna, ljust röda pelare och blå dörrar, ett intressant exempel på det tidiga 1990-talets interiöra färgsättningar. Den stora fria ytan längst fram i koret ger en flexibilitet i rummet som tillsammans med den mobila ambon och altarets placering långt från östväggen visar på kyrkans moderna och dynamiska liturgi. Detsamma gäller orgeln som är placerad längst fram i det södra sidoskeppet och gradängernas motsvarande placering i det norra sidoskeppet.

Maria Magdalena har en utformning som befinner sig långt från de modernistiska kyrkobyggnader som uppfördes under 1960- och 70-talen. Trots att byggnadskomplexet utförts med moderna material med moderna ytor är de arkitekturhistoriska referenserna många och de traditionella förebilderna tydliga. En av de mest intressanta är att byggnaden utformats som en basilika utan torn. Innan kristendomen blev statsreligion i romarriket 313 firade Kristna gudstjänst i församlingsmedlemmarnas hem eller i särskilda hemliga lokaler. När det blev lagligt att uppföra kristna kyrkobyggnader valde man att använda just den basilikal planformen som då var en profan byggnadstyp. Att Maria Magdalena fick just denna form blir på sätt och vis symboliskt för de många medlemmar i den östra stadsförsamlingen som efter många år utan kyrka år 1992 fick sin egen helgedom.

Rekommendationer

- Maria Magdalena är en ung och ännu mycket väl bevarad kyrka från det tidiga 1990-talet väl värd att vårda.
- Kyrkorummets och kyrktogets bevarade färgsättningar är goda representanter för det tidiga 1990-talets färgpalett och måleritekniker.
- Maria Magdalena visar på det sena 1900-talets kyrkobyggnadskonst där församlingsgård och expedition byggts samman med kyrkan till en helhet.
- Det exteriöra teglet i mittskeppets sydöstra hörn vittrar kraftigt. Orsaken bör undersökas och problemet åtgärdas.

Skydd m.m.

Kyrkan skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. 1§ och 2§ kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Armgarð, B: *Fragmentariska kommentarer kring Maria Magdalenas historik och tillkomst*, församlingens arkiv (opublicerad).

Blom, K A: *Andrum – kyrkor och kyrkogårdar i Lund*, Svenska kyrkan i Lund, Lund 2004

Bevaringsprogram för Lund:

<http://bevaringsprogram.lund.se/wiki/bevaringsprogram/index.php/Huvudsida>

Dahlberg, M (red.): *Skåne – Landskapets kyrkor*, Riksantikvarieämbetet, opublicerad
Från S:t Olof till S:ta Anna – kyrkobyggande i Lunds stift under andra hälften av 1900-talet, Stiftshistoriska sällskapet i Lunds stifts årsbok 2002, Malmö 2002

Johnsson, B: *Kyrkan på öster*, 2015 (församlingens arkiv, ej publicerad)

Johnsson, B: *Tankar inför Östra Torns kyrka och församling*, 2015 (församlingens arkiv)

Lokalprogram för Östra Torns kyrka och församlingsgård, 1988, rev. 1990 (församlingens arkiv)

Urval av tidningsklipp från tidigt 1990-tal hämtade ur församlingens arkiv.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2015-01-30

Fältinventering: Max Laserna

Kulturhistorisk karaktäristik och rekommendationer: Max Laserna, efter samråd med referensgrupp utsedd av Lunds stift

Rapportsammanställning och foto (där inget annat anges): Max Laserna

Kvalitetsgranskning: Henrik Nilsson, byggnadsantikvarie

Färdigställd: 2015-04-15